Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Ministerie van VWS
t.a.v. Mw. G. Jonk
Directie Infectieziektebeleid

Ministerie van LVVN
t.a.v. Dhr. mr. H.J. van Kasteel
Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

KvK Utrecht 30276683

T +31 88 689 8989
info@rivm.nl

Ons kenmerk
LCI/2026-0211

Behandeld door
LCI
T +31 88 689 7000
lci@rivm.nl

Bijlage 1
Scenario's voor spillover van hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) naar melkvee in Nederland

Datum	23 oktober 2026
Betreft	Advies naar aanleiding van DB-Z HPAI van 5 oktober 2026

Geachte mevrouw Jonk, geachte heer Van Kasteel,

Op 5 oktober 2026 heeft een Deskundigenberaad Zoönosen plaatsgevonden om scenario's te bespreken van besmettingen met hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) bij koeien in Nederland en om te beoordelen in hoeverre de bestaande monitoring geschikt is om HPAI bij runderen tijdig te detecteren en of aanvullende monitoring nodig is. HPAI bij koeien wordt gezien als een potentieel volksgezondheidsrisico vanwege de recente uitbraken en besmettingen bij mensen in de Verenigde Staten.

- Het DB-Z adviseert om de alertheid op mogelijke HPAI-infecties bij koeien te vergroten bij dierhouders en dierenartsen en om drempels weg te nemen voor het inzetten van diagnostiek indien er signalen zijn voor HPAI-infecties. Daarnaast adviseert het DB-Z om projectmatig de mogelijkheden voor een risicogestuurde monitoring van tankmelk te onderzoeken en deze in de praktijk toe te passen.

Het DB-Z is ingesteld naar aanleiding van het RT-Z over HPAI bij koeien in april 2026. In dit RT-Z is afgesproken om te onderzoeken in hoeverre de huidige monitoring bij koeien in staat is om tijdig HPAI-besmettingen vast te stellen. Vanuit het RT-Z is een voorbereidende werkgroep ingesteld met afgevaardigden van kennisinstituten die ook vertegenwoordigd zijn in het DB-Z. De werkgroep heeft drie scenario's van HPAI bij koeien uitgewerkt, de bestaande monitoring tegen het licht gehouden en voorstellen gedaan voor een trapsgewijze, risicogerichte aanpassing van de monitoring bij koeien in Nederland. In deze brief worden de verschillende adviezen van het DB-Z nader uitgewerkt.

1. Samenvatting van de adviezen

- Gezien de recente ontwikkelingen rondom HPAI bij (wilde) vogels en de vondst van antistoffen bij koeien in Friesland, adviseert het DB-Z om de surveillance bij koeien te versterken en zo meer inzicht te verkrijgen in het voorkomen van HPAI bij koeien. Deze surveillance zou trapsgewijs en risicogestuurd moeten zijn. Vanwege de onduidelijkheden over de risicobeoordeling en de uitvoerbaarheid, adviseert het DB-Z om deze surveillance projectmatig uit te werken met de relevante ketenpartners, inclusief praktiserende dierenartsen. De in 2025 gestarte projectmatige monitoring van het blauwtongvirus in Nederland kan hiervoor als voorbeeld dienen.
- Naast het verbeteren van de surveillance voor de langere termijn, beveelt het DB-Z aan om de alertheid voor mogelijke HPAI-infecties bij koeien en andere dieren op of rond het bedrijf, bij zowel rundveehouders als rundveedierenartsen te vergroten. Dit zal vroege detectie van signalen bevorderen, waarmee verdere verspreiding in een vroeg stadium zoveel mogelijk kan worden voorkomen. Een belangrijke randvoorwaarde voor een verhoogde alertheid en medewerking van de dierhouders is duidelijkheid over vervolgstappen en gevolgen voor de houders bij een positieve testuitslag, ook in het geval er alleen antistoffen worden aangetoond. Dit moet verder worden uitgewerkt in het bestaande draaiboek.
- Een andere randvoorwaarde is het mogelijk maken om dieren met een verdacht klinisch beeld in combinatie met relevante blootstelling, laagdrempelig te kunnen testen. Daarom adviseert het DB-Z om, naar analogie van het laagdrempelige testbeleid voor HPAI bij honden en katten, om landbouwhuisdieren bij een serieuze verdenking volgens dezelfde voorwaarden kosteloos te kunnen laten testen.

2. Belangrijkste overwegingen voor de adviezen

Epidemiologische situatie

Gedurende de afgelopen zes maanden (sinds het RT-Z in april 2026) is de circulatie van HPAI bij wilde en gehouden dieren laag geweest in Nederland en de rest van Europa. In de laatste drie maanden zijn nog enkele vogels positief getest in Nederland, dit betrof vooral grauwe ganzen. Na afloop van de monitoringsperiode na de laatste HPAI-uitbraken op pluimveebedrijven, is Nederland sinds juli 2026 officieel HPAI-vrij verklaard door de WOAH en de Europese Commissie.
In tegenstelling tot de recente periode met lage circulatie, werd het HPAI-seizoen 2025-2026 (lopend van oktober tot mei) gekenmerkt door een hoge circulatie onder wilde vogels. In Europa zijn in dit seizoen meer wilde vogels positief getest dan ooit tevoren. Dit is voor een deel toe te schrijven aan het grote aantal besmettingen onder kraanvogels in de periode oktober tot en met december, maar over het hele seizoen werden in Nederland vooral bij wilde eenden en smienten meer besmettingen gezien dan voorheen. De hoge prevalentie onder levende wilde eenden, smienten en mogelijk ook andere eendensoorten heeft waarschijnlijk een grote rol gespeeld in de verspreiding van H5N1 HPAI. Ook bij pluimvee werden in Nederland relatief veel uitbraken vastgesteld. Met meer dan

90% van alle besmettingen in Europa was het dominante genotype in het afgelopen seizoen het genotype DI.2.1, dat valt binnen H5N1 clade 2.3.4.4b.

Wereldwijd is de meest opvallende ontwikkeling dat HPAI H5N1 voor het eerst is vastgesteld in Australië, met meerdere uitbraken bij wilde vogels en zoogdieren. De uitbraak onder melkkoeien in de Verenigde Staten is ook nog actueel, met 89 nieuwe besmettingen in 2026. De betrokken virussen behoren eveneens tot clade 2.3.4.4b, maar hebben andere genotypen dan de virussen die in Europa circuleren.

In Europa zijn in het afgelopen seizoen geen besmettingen vastgesteld bij mensen, ondanks de geïntensiveerde surveillance met actieve monitoring, zoals die in Nederland en meerdere andere landen in Europa wordt uitgevoerd. Ook in Noord-Amerika zijn sinds april 2025 geen nieuwe humane besmettingen gerapporteerd. Wel zijn er 8 humane besmettingen met H5N1 vastgesteld in Zuidoost-Azië, maar dit betreft een andere clade; namelijk 2.3.2.1e.

Beoordeling van de huidige monitoring en mogelijkheden voor aanvullende surveillance

Het doel van monitoring bij koeien is om tijdig zicht te hebben op uitbraken op rundveebedrijven. Hierdoor kunnen snel risicobeoordelingen worden gemaakt en zo nodig maatregelen worden ingesteld, om verdere verspreiding en humane blootstelling aan HPAI te verminderen.

De voorbereidende werkgroep heeft drie scenario's van HPAI bij koeien in Nederland opgesteld. Deze scenario's zijn gebruikt om te toetsen in hoeverre het huidige monitoringsysteem bij koeien in staat is deze scenario's te detecteren, en met welke aanvullende monitoring besmettingen sneller gedetecteerd zouden kunnen worden. De volgende scenario's zijn uitgewerkt, deels op basis van de scenario's zoals opgesteld door de European Food Safety Authority (EFSA)[1];

- Scenario 1: incidentele introductie van HPAI bij runderen, met geen of beperkte transmissie binnen het bedrijf.
- Scenario 2: introductie gevolgd door efficiënte transmissie van HPAI tussen runderen binnen een bedrijf, maar geen of zeer beperkte transmissie naar andere bedrijven.
- Scenario 3: efficiënte transmissie van HPAI binnen en tussen bedrijven.

In de praktijk zijn er geen harde grenzen tussen de scenario's en kunnen verschillende transmissiepatronen naast elkaar voorkomen. Er kan ook sprake zijn van meerdere bedrijven waar scenario 1 tegelijkertijd voorkomt, zonder dat er verdere verspreiding is binnen of tussen bedrijven.

[1] EFSA AHAW Panel. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2025.9801

De huidige monitoring is niet specifiek ingericht op het vroegtijdig detecteren van HPAI bij runderen. Incidentele infecties (scenario 1) zullen daardoor veelal niet worden opgemerkt. Ook bedrijven waar transmissie tussen runderen plaatsvindt (scenario 2) kunnen met de huidige monitoring onopgemerkt blijven, vooral wanneer duidelijke klinische verschijnselen ontbreken. De huidige monitoring biedt daarom onvoldoende zekerheid dat scenario 2 tijdig wordt gedetecteerd. Bij verspreiding tussen bedrijven (scenario 3) neemt de kans op detectie toe, maar de infectie heeft dan al meerdere bedrijven bereikt voor deze wordt opgemerkt.

De consensus binnen de voorbereidende werkgroep en binnen het DB-Z is dat scenario 1, ook met een zeer uitgebreid surveillancesysteem, in de praktijk niet goed gericht te detecteren is. De huidige monitoring biedt echter ook onvoldoende zekerheid dat bedrijven waar transmissie tussen runderen plaatsvindt (scenario 2) tijdig wordt opgespoord. Aanvullende monitoring moet zich daarom richten op het tijdig opsporen van bedrijven waar transmissie tussen runderen plaatsvindt (scenario 2 of 3). Na detectie is gericht vervolgonderzoek nodig om vast te stellen of ook transmissie tussen bedrijven plaatsvindt.

Om vroege detectie van bedrijven waar transmissie van HPAI tussen runderen plaatsvindt te faciliteren, zal de alertheid bij dierhouders en dierenartsen voor signalen die kunnen passen bij HPAI bij runderen, en op aanwijzingen voor mogelijke blootstelling aan besmette wilde vogels (zoals dode vogels in het weiland), verhoogd moeten worden. Ook zal het testbeleid voor dieren waarbij een HPAI-infectie wordt vermoed laagdrempeliger moeten worden, zonder (hoge) kosten voor de dierhouder. In de huidige systematiek moeten veehouders zelf betalen voor het laten testen van runderen op aviaire influenza. Pas bij een positieve PCR-uitslag wordt er een melding gedaan naar de NVWA. De combinatie van verhoogde alertheid en laagdrempelige diagnostiek vergroot de kans dat mogelijke HPAI-infecties bij koeien of andere dieren op een rundveebedrijf eerder worden opgemerkt en onderzocht. Op deze manier kunnen eerder maatregelen ingezet worden om verdere verspreiding naar andere bedrijven of via dierlijke producten te beperken.

Omdat een uitbraak van HPAI niet altijd gepaard gaat met een duidelijk klinisch beeld, adviseert het DB-Z om hiernaast ook risicogerichte tankmelkmonitoring in te richten. Uit een inventarisatie van WBVR en Royal GD blijkt dat de testen die momenteel gebruikt worden voldoende gevoelig zijn om ook bij een beperkt aantal geïnfecteerde melkkoeien binnen een melkveebedrijf virus of antistoffen in tankmelk te kunnen detecteren. De detectiekans is daarbij afhankelijk van de eigenschappen van het virus, waaronder de mate van virusuitscheiding in de melk. Indien er lokaal of regionaal een verhoogde infectiedruk bestaat bij wilde vogels, kan door middel van tankmelkmonitoring worden onderzocht of er sprake is van (ongemerkte) besmettingen bij runderen. Dit systeem vormt daarmee een aanvulling op de bestaande surveillance, waaronder de diagnostiek bij andere diersoorten, zoals bij de kat op het melkveebedrijf in Friesland in 2025.

Indien er een eerste besmetting is vastgesteld op een bedrijf adviseert het DB-Z om gestructureerde vervolgmonitoring door de NVWA in te stellen, zoals ook is uitgevoerd op het bedrijf in Friesland. Dit omvat enerzijds onderzoek op het besmette bedrijf zelf om de infectiedynamiek vast te stellen, en anderzijds onderzoek op contact- en/of naburige bedrijven om vast te stellen of ook transmissie tussen bedrijven heeft plaatsgevonden. Afhankelijk van de bevindingen kan de risicogerichte tankmelkmonitoring worden uitgebreid naar een groter gebied of een grotere groep bedrijven.

Een uitgebreidere beschrijving van de scenario's en de bespreking van de monitoringsopties staat in bijlage 1.

Belangrijkste risico's en onzekerheden

Belangrijk voor het vroegtijdig detecteren van signalen is de medewerking van dierhouders en dierenartsen. Naast het vergroten van de alertheid om signalen te herkennen, is het van belang dat dierhouders en dierenartsen bij mogelijke aanwijzingen voor HPAI bij runderen ook daadwerkelijk actie ondernemen en zo nodig diagnostiek laten uitvoeren. Voor een goede medewerking is het noodzakelijk dat dierhouders en dierenartsen duidelijkheid hebben over het doel van het onderzoek en de mogelijke consequenties van een positieve bevinding.

Sinds de uitbraak onder koeien in de Verenigde Staten is er een draaiboek voor HPAI bij runderen. De genoemde maatregelen zijn echter niet specifiek geformuleerd en hebben alleen betrekking op het aantonen van het virus, omdat daar een (internationale) meldingsplicht voor geldt. Voor het aantonen van HPAI-specifieke antistoffen geldt dat niet en geeft het draaiboek momenteel nog geen handvatten voor dierhouders, dierenartsen en handhavers. Onduidelijkheid over de consequenties van het aantonen van virus of antistoffen en over het doel van vervolgonderzoek kan de bereidheid van dierhouders om mee te werken aan (vervolg)onderzoek beïnvloeden, vooral wanneer er geen duidelijke klinische verschijnselen zijn.

Rondom het risicogerichte tankmelkonderzoek bestaan er nog onzekerheden. Een kernvraag is wanneer het risico in een gebied hoog genoeg is om het onderzoek in te zetten, en hoe dat risico moet worden bepaald. Er zijn verschillende bronnen van informatie over HPAI bij wilde en gehouden vogels beschikbaar, maar het is onzeker of deze voldoende gedetailleerd zijn en goed genoeg gecombineerd kunnen worden om gebieden met een verhoogd risico te identificeren. Ook dierhouders en dierenartsen hebben hierbij zelf een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij signalen van veel dode vogels in het weiland.

Advies voor het inrichten van aanvullende monitoring

Het DB-Z adviseert daarom om de risicogerichte tankmelkmonitoring projectmatig op te zetten. Binnen dit project moet worden uitgewerkt op basis van welke signalen en criteria bedrijven of gebieden voor onderzoek worden geselecteerd, hoe het tankmelkonderzoek wordt uitgevoerd, welke partij verantwoordelijk is voor het verzamelen en beoordelen van signalen en met welk interval de monitoring moet plaatsvinden. Ook moet worden

beoordeeld in hoeverre deze aanpak bijdraagt aan het tijdig opsporen van HPAI-infecties op rundveebedrijven.

De projectmatige aanpak vindt bij voorkeur plaats in een samenwerking van de veterinaire kennisinstituten met lokale dierenartspraktijken en de NVWA. Een soortgelijke aanpak is in 2025 ook gestart voor de monitoring van het blauwtongvirus en kan als voorbeeld dienen voor de inrichting van de HPAI-monitoring bij koeien.

2. Reeds ingezette acties

Naar aanleiding van de discussie over tankmelkonderzoek hebben WBVR en GD gezamenlijk een notitie geschreven over testen die mogelijk zijn op (tank)melk. De belangrijkste conclusie hiervan is dat tankmelkmonitoring (zowel voor detectie virus als antistoffen) gevoelig genoeg is om in te zetten als surveillancetool.

3. Nog te ondernemen acties

Begin november 2026 komt de *risk assessment*-groep HPAI onder coördinatie van het RIVM weer bijeen om het actuele risico van HPAI voor de volksgezondheid te duiden (begin van het normale HPAI-seizoen).

Hopende u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Prof. dr. M.D. de Jong
Directeur Centrum Infectieziektebestrijding (CIb)